

Heavy metal subkultura i etiketa devijantnosti

Lukša, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:218834>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Elena Lukša

Heavy metal subkultura i etiketa devijantnosti

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Heavy metal subkultura i etiketa devijantnosti

Završni rad

Student/ica:

Elena Lukša

Mentor/ica:

dr. sc. Mislav Dević

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Elena Lukša**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Heavy metal subkultura i etiketa devijantnosti** rezultat mogea vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogea rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogea rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. rujna 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Subkultura	3
3. Devijantnost	5
3.1. <i>Sociološke teorije devijantnosti</i>	6
3.2. <i>Stigma</i>	7
4. Heavy metal	9
4.1. <i>Heavy metal subkultura</i>	10
5.1. <i>Stil odijevanja</i>	16
5.2. <i>Samodestruktivno ponašanje</i>	18
5.3. <i>Agresivnost i nasilje</i>	19
5.4. <i>Sotonizam i okultizam</i>	21
6. Zaključak	24
7. Literatura	26

Heavy metal subkultura i etiketa devijantnosti

Sažetak

Heavy metal subkultura već desetljećima izaziva kontroverze zbog svoje povezanosti s devijantnim ponašanjem i alternativnim životnim stilom. Iako je poznata po svojoj izričitoj estetici i provokativnim temama, heavy metal predstavlja kompleksan kulturni fenomen. Ovaj rad bavi se analizom heavy metal subkulture kroz prizmu društvene etikete devijantnosti. U radu se definiraju i obrađuju ključni pojmovi poput subkulture, devijantnosti i stigmatizacije te heavy metal subkulture i njenih praksa. U glavnom dijelu razmatra se veza između heavy metala i devijantnog ponašanja, s posebnim naglaskom na stil odijevanja, samodestruktivno ponašanje, agresiju i nasilje kao i povezanost sa sotonizmom i okultizmom. Rad nastoji razmotriti zašto su pripadnici ove subkulture često stigmatizirani i etiketirani kao devijantni te analizira širi društveni kontekst tih predrasuda. Istraživanje literature otkrilo je da je stigmatizacija heavy metal subkulture proizašla iz njenog razlikovanja, ekstremne glazbe te upotrebe i promoviranja mračnih i nasilnih simbola, što je dovelo do iskrivljenog prikaza u društvu. Iako postoje devijantni članovi subkulture, velika većina njenih pripadnika ne sudjeluje u kriminalnim aktivnostima, već uživa u jedinstvenosti i autonomiji koju subkultura pruža. Heavy metal je način života koji najčešće privlači pojedince koji traže slobodu i priliku za samoizražavanje, a ne da ih motivira na kriminalne aktivnosti.

Ključne riječi: heavy metal, subkultura, devijantnost, stigma

Heavy metal subculture and deviant labeling

Abstract

Heavy metal subculture has been provoking controversy for decades due to its association with deviant behavior and alternative lifestyle. Although it is known for its explicit aesthetics and provocative themes, heavy metal represents a complex cultural phenomenon. This paper analyzes the heavy metal subculture through the lens of social labeling of deviance. It defines and explores key concepts such as subculture, deviance and stigmatization, as well as the practices within the heavy metal subculture. The main section examines the relationship between heavy metal and deviant behavior, with a particular focus on style of dress, self-destructive behavior, aggression, and violence, as well as connections to Satanism and occultism. The paper aims to investigate why members of this subculture are often stigmatized and labeled as deviant and analyzes the broader social context of these prejudices. The literature review revealed that the stigmatization of the heavy metal subculture stems from its distinctiveness, extreme music and the use and promotion of dark and violent symbols, leading to a distorted portrayal in society. Although there are deviant members within the subculture, the vast majority of its adherents do not engage in criminal activities but rather enjoy the uniqueness and autonomy that the subculture offers. Heavy metal is a lifestyle that often attracts individuals seeking freedom and self-expression, rather than motivating them towards criminal behavior.

Key words: heavy metal, subculture, deviance, stigma

1. Uvod

Tema ovog rada je analiza odnosa pripadnika heavy metal subkulture i etikete devijantnosti koju zadobivaju od društva. Fokusira se na analizu kako specifične karakteristike heavy metal subkulture, uključujući njen glazbeni stil, vizualni identitet i ponašanja, doprinose povezivanju ove subkulture s negativnim etiketama devijantnosti. Prvo, rad će obraditi ključne pojmove poput subkulture, devijantnosti, stigme i načina života heavy metal zajednice. Na dalje, bit će objašnjena povezanost između subkulture i određenih devijantnih ponašanja, uključujući izbor odjevnog stila, samodestruktivnost, sklonost nasilju i simboliku sotonizma i okultizma. Za bolji uvid i razumijevanje heavy metal subkulture koristit će se ilustrativni prikazi.

U sveobuhvatnom društvu postoje manje skupine osoba koje prihvaćaju raširenu dominantnu kulturu, ali istovremeno imaju poseban obrazac ponašanja koji je specifičan za njihovu skupinu. Osim zajedničkih ponašanja dijele vlastiti jezik i skup vrijednosti. Zbog tih karakteristika nazivamo ih subkulturama (Young i W. Mack, 1959). Ranije, pojam subkulture se odnosio na određenu društvenu skupinu u nekom vremenu i prostoru sa specifičnim skupovima vrijednosti, norma, vjerovanja i načina života. Skupina je bila povezana istim ukusom za glazbu, odijevanjem, *slangom*¹ i ritualima kojima su iskazivali svoju pripadnost određenoj grupi. Danas, pojam pripadnosti subkulturi se proširio te se i pojedinci koji formalno ne pripadaju određenoj skupini, ali dijele slične simboličke obrasce, smatraju pripadnicima subkulturnim stilovima života. Odnosno, pojedinac i bez svoje skupine može sudjelovati u ritualima i oblikovati svoj identitet, prilagođavajući se normama subkulture kojoj pripada. Naravno, ovo ne određuje nepostojanje pojedinaca u skupinama koji preko pripadanja osnažuju svoj širi kolektivni identitet (Perasović, 2002). Jedan od primjera ovakvih skupina su *metalci* koji su i središte zanimanja ovog rada.

Heavy metal kao zasebni glazbeni žanr počeo je dobivati svoj oblik u kasnim 60-im godinama 20. stoljeća. Smatrao se „težom“ verzijom tada popularnog hard rocka. Glavnu karakteristiku, kao i glazbenu osnovu heavy metala čini *power akord*. Poseban, snažan ton koji se izvodi na električnoj gitari, postaje metaforički prikaz izražavanja moći kao ključnog faktora heavy metala (Walser, 1993). Uz uobičajene fizičke karakteristike *metalaca* (duga kosa, prišivke na jaknama, traper i crna koža, ukrasi, remenje, zakovice, marame...), identitet

¹ „međunarodni jezikoslovni naziv za riječi i izričaje koji se rabe u neformalnom, kolokvijalnom stilu“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slang>)

pripadnika heavy metal subkulture povezuje se uz rituale, zvukove i trans kao i uz set muškosti, mistike, snage i sirove energije. Zbog neuobičajenog izgleda, ali i stihova i simbola u heavy metal pjesmama ova subkultura se često stigmatizira etiketama mačizma, konzervativizma i sotonizma (Perasović, 2001). Stigma se odnosi na etiketu koja se pridaje ljudima koji na neki način iskaču iz obrasca općeprihvaćenih normi (Scott i Marshall, 1998). *Metalce* se često povezuje s devijantnošću i devijantnim ponašanjem. U sociologiji, devijantnost se tretira kao karakteristika društvenih situacija i društvenih sustava. Postoje dva načina opisivanja devijantnosti. Prvi način opisuje devijantnost kao kršenje niza društveno određenih normi (religijskih, pravnih, kulturnih...). Drugi način devijantnost opisuje kao konstrukt stigme. Bez obzira na način kojim se definira devijantnost, razumijevanje normi i stigmatizacija su glavne karakteristike određivanja tko ili što je devijantno (Scott i Marshall, 1998).

Cilj ovog rada je analizirati kako specifičnosti heavy metal subkulture pridonose njenom etiketiranju kao devijantne te istražiti zašto se heavy metal često doživljava kroz prizmu devijantnosti. Analizom literature, rad će pružiti uvid u kompleksnost odnosa između heavy metal subkulture i percepcije devijantnosti u društvu.

2. Subkultura

Za bolje razumijevanje pojma subkulture potrebno je prvotno ukazati na razlike između kulture, subkulture i kontrakture. U svakodnevnom razgovoru riječ kultura se koristi u smislu označivanja umjetnosti, književnosti, glazbe i slikarstva. U rječniku sociologa ovaj pojam se proširuje. Kultura se odnosi na način života svih pojedinaca u pojedinom društvu ili društvenim skupinama. Podrazumijeva način odijevanja, običaje, život u obitelji, vrste rada, vjerske rituale i načine iskorištavanja slobodnog vremena ljudi. Drugim riječima, kultura obuhvaća sve naučene (vidljive i nevidljive) aspekte, uvjerenja, ideje i vrijednosti koje zatim formiraju zajednički kontekst nekog ljudskog društva (Giddens, 2007). Pojam kontrakture uvodi se u sociološki rječnik 1951. godine od strane Talcotta Parsonsa koji ga je upotrebljavao u svrhu opisivanja devijantnih subkultura (Larkin, 2015). Kontraktura predstavlja kritiku dominantne kulture. Javlja se kada skupina ljudi razvije poseban normativni sustav koji se sukobljava s vrijednostima šireg društva (Yinger, 1960). Time, kontraktura je potpuno odstupanje od dominantne kulture koje teži korjenitoj promjeni svih oblika društvenosti, dok subkultura obuhvaća odstupanje samo jednog dijela vrijednosti i normi (Perasović, 2015).

Autori Young i W. Mack (1959: 49) subkulturu definiraju kao „skupinu ljudi koji dijele dominantnu kulturu, ali također posjeduju svojstven set ponašanja“. Spomenuta dijeljena ponašanja koja su specifična za jednu skupinu ljudi je ono što ih čini subkulturom. Na dalje, definicija Clarka i dr. (1993: 13) glasi: „subkulture su podskupovi— manje, lokaliziranije i diferenciranije strukture unutar jedne ili više većih kulturnih mreža“. Kako bi se subkulture isticale i odvajale od svoje dominantne kulture moraju imati dovoljno prepoznatljiv oblik i strukturu. Moraju biti usredotočene na specifične aktivnosti i vrijednosti, upotrebljavati određene materijalne izrađevine i imati specifične teritorijalne prostore okupljanja, ali uz sve to moraju postojati i aspekti koje ih povezuju s dominantom kulturom (Pearson, 1973; Hebdige, 1974, prema Clarke i dr., 1993). Pojam subkulture prvi put je koristila Čikaška škola u svrhu objašnjavanja fenomena delikvencije. Albert K. Cohen (1955: 12) u svojoj knjizi *Delinquent boys: the culture of the gang* subkulture opisuje kao „kulture unutar kulture“. Dominantne kulture, odnosno društva, sastavljena su od brojnih subkultura koje njeguju vlastite vrijednosti i postupke. Delikventnim subkulturama smatralo su se sve grupe američkog društva koje su usvojile norme dominantnog društva, ali su ih na neki način iskrivile te su pokazivale antisocijalna ponašanja (npr. krađa). Spomenute grupe sastojale su se od bandi mladića, niže radničke klase iz istih četvrti velikih američkih gradova, a karakteriziralo ih je svestranost (npr. vršenje raznih kriminalnih djela, od krađe do vandalizma), kratkoročni hedonizam (impulzivne

odluke bez plana) i grupna autonomija ili nepodnošenje ograničenja. Iz tog razloga, pojam subkulture se u američkoj i britanskoj sociologiji veliki dio povijesti povezivao s mladima nižih klasa. Iako postoje mnoge različite definicije subkulture, većina autora koji su se bavili ovim konceptom opisuju ga na sličan način, kao posebnu kulturu unutar dominante kulture sa specifičnim karakteristikama koje ih odvajaju.

Životni stil subkultura može se podijeliti u četiri podsustava koji se nalaze u grupi po dva. Prva grupa podsustava je „plastična“ te obuhvaća odijevanje i glazbu. Druga grupa, koja uključuje sljedeća dva simbolička podsustava odnosi se na „infrastrukturne“ oblike- *argot* (*sleng*) i rituale. Ovi oblici su otporniji na inovacije, ali reflektiraju promjene u „plastičnim“ oblicima (Cohen, 1972, prema Perasović, 2001: 116). Pripadnici različitih subkultura svoju različitost mogu iskazivati putem navedenih podsustava: stila oblačenja (mode), aktivnosti (glazbe), jedinstvenih rituala, jezika itd. Hebdige (2002: 103) subkulture naziva „kulturama upadljive potrošnje“. Kroz poseban stil odijevanja i rituale potrošnje naglašavaju i definiraju svoj identitet te izražavaju otpor prema društvenim normama. Drugi indikator različitosti je glazba. Na primjer, heavy metal glazba svojim nastankom značajno je promijenila glazbenu scenu svijeta. Postojale su te i dalje postoje velike razlike između heavy metala i popularne glazbe zbog postojećih elemenata mržnje, nasilja, pobune, sotonizma i perverzije koji se uveliko kose s postojećim društvenim normama te time odvajaju *metalce* od dominante kulture (Weinstein, 2000). Važno je naglasiti da materije koje članovi subkulture prisvoje i nose (ili slušaju) ne stvaraju prepoznatljiv stil. Stil se stvara kroz aktivnost stilizacije – svjesno organiziranje predmeta, aktivnosti i pogleda na svijet, što rezultira organiziranim grupnim identitetom izraženim kroz koherentan i prepoznatljiv način postojanja i življenja. Drugim riječima, subkulturni stil proizlazi iz temeljne strukture grupnih odnosa, aktivnosti i konteksta. Što se tiče specifičnih društvenih rituala, oni podupiru kolektivni identitet pojedinaca te ih definiraju kao skupinu, umjesto kao zbir pojedinaca (Clarke i dr., 1993). Rituali „otkrivaju vrijednosti na njihovoj najdubljoj razini...pojedinci u ritualu izražavaju ono što ih najviše pokreće, a budući da je oblik izražavanja konvencionaliziran i obvezan, otkrivaju se vrijednosti grupe“ (Wilson, 1954, prema Turner, 1966: 6). Subkulture koriste i niz oznaka u jeziku koje im služe kao kod za komunikaciju koji samo oni razumiju te kao sredstvo izolacije i izražavanja sebe. Značajke jezika subkultura oblikovane su preferencijama njihovih članova, njihovim stilom života, ponašanjem i slično (Tkachivska, 2016).

3. Devijantnost

Sve društvene grupe imaju uspostavljena pravila koja određuju prikladna ponašanja u određenim situacijama, identificirajući ih ispravna, dok druge, pogrešne, zabranjuju. Različite grupe imaju različito viđenje neprimjerenog ponašanja. Ono što se u jednoj društvenoj grupi smatra nepriličnim, u drugoj može biti normalno i dopušteno. Osoba koja prekrši društvena pravila biti će percipirana kao pojedinac koji nije pouzdan da slijedi društvena pravila. Zbog svog ponašanja njih društvo smatra *outsiderima*, odnosno devijantnima (Becker, 1966).

Becker (1966) navodi nekoliko razmatranja devijantnosti. Nesociološka razmatranja devijantnim su definirala sve što previše iskače iz prosjeka. Drugi pogled, devijantnost opisuju kao nešto patološko, odnosno kao produkt (mentalnih) bolesti. Sociološki pogledi identificiraju devijantnost kao simptom društvene dezorganizacije ili kao neuspjeh da se slijede društvena pravila. Sociološke definicije najbliže su i Beckerovoj definiciji devijantnosti. Becker odbacuje ostala objašnjenja jer impliciraju da sve što odstupa od društveno prihvaćenog „normalnog“ je zapravo devijantno. Argumentira kako „prema tim gledištima, biti ljevak ili imati crvenu kosu je devijantno, jer su većina ljudi dešnjaci i smeđe boje kose“ (Becker, 1966: 4). Njegova teza o devijantnosti polazi od toga da je stvorena od strane društva. Ona je rezultat primjene pravila i sankcija drugih na prekršitelja, a ne obilježje djela koje osoba počini. Time, devijantno ponašanje je ono koje je tako označeno od strane ljudi. Slično razmatranje pružaju Clinard i Meier (2011) koji devijantnost opisuju kao odstupanje od prihvaćenih normi te preuzimanje onih koja uzrokuju društveno neodobravanje, a količina i vrsta devijantnog ponašanja ovise o razini društvene diferencijacije. Kao i kod Beckera, prosudba devijantnosti ovisi o normama grupe ili društva te se njeni kriteriji mijenjaju zajedno s promjenama normi. Giddens (2007: 203) devijantnost definira kao „neprihvatanje skupa normi koje prihvaća većina ljudi u nekoj zajednici ili društvu“. Naglašava kako devijantnost i zločin nisu sinonimi, iako se nekada preklapaju. Zločin obuhvaća protuzakonita i kažnjiva ponašanja, dok devijantnost uključuje širi spektar ponašanja, od kojih neka nisu nužno protivna zakonu.

Becker (vidi Tablicu 1) ističe četiri vrste devijantnog ponašanja: *lažno optuženo* i *konformističko ponašanje* koja su percipirana kao poslušna ponašanja, s time da je lažno optuženo percipirano kao devijantno, a konformizam nije. Drugi par čine *čista devijantnost* (devijantno ponašanje koje krši pravila) i *tajna devijantnost* (ponašanje koje nije percipirano kao devijantno, ali krši pravila). Konformističko ponašanje odlikuje prihvaćanjem pravila, dok s druge strane, čista devijantnost je potpuno kršenje tih pravila. Devijantnim se smatraju i oni

koji su optuženi za zločin, ali ga nisu napravili. Njih Becker naziva lažno optuženima. Kod tajne devijantnosti zločin je počinjen, ali on ostaje tajan te ga nitko ne primjećuje ni ne kažnjava.

Tablica 1. Vrste devijantnog ponašanja (Becker, 1966: 20)

	<i>Poslušno ponašanje</i>	<i>Ponašanje koje krši pravila</i>
<i>Percipirano kao devijantno</i>	Lažno optuženo	Čista devijantnost
<i>Ne percipira se kao devijantno</i>	Konformističko	Tajna devijantnost

3.1. Sociološke teorije devijantnosti

U sociologiji devijantnosti najutjecajnija su četiri pristupa: funkcionalističke teorije, teorije konflikta, teorije kontrole i interakcionističke teorije. Funkcionalističke teorije sugeriraju da zločin i devijantnost proizlaze iz strukturalnih napetosti i nedostatka moralnih smjernica u društvu. Neusklađenost između želja i njihovog ispunjenja kod pojedinca može dovesti do devijantnog ponašanja. Ove teorije naglašavaju povezanost između komfornosti i devijantnosti u različitim društvenim okruženjima. Glavni čimbenik koji razlikuje one koji krše društvena pravila od onih koji to ne čine jest nedostatak mogućnosti za uspjeh. Najznačajniji zastupnici ovog pristupa su Émile Durkheim i Robert K. Merton (Giddens, 2007).

Teorije konflikta donijele su drugačiju perspektivu na pojam devijantnosti. Autori poput Taylora, Waltona i Younga nastojali su dokazati da pojedinci svjesno odabiru devijantno ponašanje te da je ono često i političko. Odbacuje se shvaćanje da na devijantnost utječu biološki čimbenici, ličnost, anomija, socijalna dezorganizacija ili etikete, već se fokusira na to da je devijantno ponašanje rezultat nejednakosti kapitalističkog sustava (Giddens, 2007).

Teorija kontrole tvrdi da kriminal proizlazi iz neravnoteže između sklonosti prema kriminalnom ponašanju i društvenih ili fizičkih kontrolnih mehanizama koji služe za odvratanje od takvih impulsa. Ova teorija se manje bavi razlozima koji stoje iza zločina i pretpostavlja da ljudi djeluju racionalno. Pretpostavlja da bi se svi ljudi upustili u devijantno ponašanje kada bi za to dobili priliku. Najutjecajniji pristup koji se javlja u ovoj teoriji je teorija „razbijenih prozora“ koja iznosi tezu postojanja povezanosti nereda i zločina. Jedan razbijen prozor, po ovoj teoriji, je znak nemara zajednice što drugim potencijalnim delinkventima šalje poruku da neće biti kažnjeni za neki drugi oblik delinkventnosti na tom području. Iz ove teorije niknula je politika nulte tolerancije i prema najmanjim zločinima kako bi se izbjegao veći kriminal (Giddens, 2007).

Interakcionističke teorije proučavaju devijantnost kao socijalnu konstruiranu pojavu. Odbija se ideja o inherentno devijantnim ponašanjima te se propitkuje kako se ponašanja definiraju devijantnima i zašto se pojedine skupine označavaju kao takve, dok druge ne. Najznačajnije teze ovog pristupa su diferencijalna asocijacija Edwina H. Sutherlanda i teorija etiketiranja. Diferencijalna asocijacija proizlazi iz ideje da pojedinci postaju devijantni onda kad se povežu s drugim kršiteljima pravila. Odnosno, naglašava da se devijantnost uči unutar primarnih skupina. Teorija etiketiranja tumači devijantnost kao rezultat interakcije između devijantnih i nedevidantnih pojedinaca ili skupina. Za shvaćanje njene prirode potrebno je istražiti razloge dodjeljivanja etiketa devijantnosti. Etikete dodjeljuju oni koji posjeduju veću društvenu moć (Giddens, 2007). Nakon jednog počinjenog devijantnog djela pojedincu se pripisuje etiketa devijanta što kasnije utječe na percepciju drugih na tog pojedinca, ali i na način na koji pojedinac smatra samoga sebe. Što znači da pripisivanjem etikete pojedinac počinje prihvaćati tu etiketu te se ponašati u skladu s njom, no to ne mora uvijek biti slučaj. Ovu pojavu Merton (1968: 478) naziva „samoispunjavajućem proročanstvom“ koje definira kao „lažno definiranu situaciju koja izaziva novo ponašanje, čime se prvotna lažna predodžba ostvaruje“. Nakon počinjenog zločina i dobivanjem etikete pojedincu se mijenja položaj u društvu te slika o samome sebi (Becker, 1966).

3.2. *Stigma*

Iz teorije etiketiranja proizlazi pojam etikete, odnosno stigmat. Pojam stigmat potječe od starih Grka koji su ga koristili za imenovanje urezanih ili spaljenih tjelesnih znakova na osobama upitnog morala. Stigmat su služile kao znak upozorenja za druge ljude da se osobama koje ih nose ne približavaju jer se smatraju robovima, kriminalcima ili izdajnicima. Kasnije, stigma se koristila za opisivanje izraslina na koži koja su se tumačila kao znakovi svete milosti. Također, koristila se i u medicinskom smislu gdje se odnosila na tjelesne pokazatelje bolesti. U novije vrijeme, značenje stigmat je sličnije onom prvotnom, ali se više odnosi na društvenu sramotu nego na fizički izgled pojedinca. U prvoj interakciji s drugom osobom skloni smo predviđati osobine koje posjeduje te kojoj kategoriji pripada. Promatranjem njenog socijalnog identiteta stvaramo predodžbe koje kasnije oblikujemo u normativna očekivanja i zahtjeve kojih često nismo ni svjesni. Ako uvidimo drukčije osobine nego što smo navikli, u našoj percepciji ta osoba se s cjelovite i uobičajene pretvara u okaljanu i omalovaženu osobu. Odnosno, stvara se stigma koja se koristi za narušavanje ugleda osobe. Goffman (1986: 3) opisuje je kao „nepodudarnost između virtualnog i stvarnog socijalnog identiteta“. Link i Phelan (2001: 363) je definiraju kao „istodobnu pojavu vlastitih sastavnica – etiketiranja, stereotipiziranja,

odvajanja, gubitka statusa i diskriminacije“ te dodaju da je za „za pojavu stigmatizacije potrebno primijeniti moć“. Pojam stigme je neodvojiv od pojma moći jer društvene grupe odlučuju o tome što će se smatrati stigmatiziranim, odnosno o onome što se ne uklapa u njihove norme i vrijednosti. Time, ne postoje atributi koji su sami po sebi izazivaju stigmatizaciju, već oni to postaju kada ih grupe s autoritetom u određivanju društvenih vrijednosti i normi označe kao takvima (Hromatko i Matić, 2008).

Goffman (1986: 4) navodi tri vrste stigme: tjelesne abnormalnosti, nedostaci individualnog karaktera i plemenska stigma. Prva vrsta obuhvaća tjelesne i okom vidljive deformacije, dok se druga odnosi na vrstu karaktera. Uključuje slabost volje, nepoštenje, opasna uvjerenja i slično. U ovu kategoriju spadaju ovisnici, mentalni bolesnici, homoseksualci itd. Plemenska stigma vezana je uz rasu, naciju i religiju te se može prenijeti s generacije na generaciju.

4. Heavy metal

Heavy metal, često poznat kao metal, je podžanr *rock and rolla* i prepoznatljiva subkultura s vlastitim pravilima, ritualima, raznolikim ideologijama i specifičnim modnim stilom (Phillips, Cogan, 2009). Dick Hebdige (2002: 155) u svojoj knjizi *Subculture: the meaning of style* heavy metal opisuje kao „snažno pojačani, osnovni oblik rocka koji se oslanja na stalno ponavljanje standardnih gitarskih *rifova*“ te predstavlja „zanimljivu mješavinu hipijevske estetike i nogometno-navijačke muškosti“. Heavy metal obuhvaća različite glazbene stilove, društvene aktivnosti i kulturna značenja usmjerena na teme, prikaze i doživljaje moći (Walser, 1993).

Heavy metal žanr nastao je te se počeo oblikovati između 1969. i 1972. godine na području Engleske (Weinstein, 2000). Bendovi koji su predvodili ovaj proces dolazili su iz Birminghama i West Midlandsa i danas su poznati kao istinski osnivači heavy metal glazbe, uključujući Black Sabbath, Led Zeppelin i Deep Purple. Prepoznatljiv zvuk teških bubnjeva, basa, gitare i snažnog vokalnog stila s vriskovima i režanjem definirao se heavy metal zvukom 1970-ih nakon izlaska albuma *Led Zeppelin II*, *Paranoid* (Black Sabbath) i *Deep Purple in Rock*. Tijekom istog desetljeća pojavio se i drugi val heavy metal bendova koji je uključivao AC/DC, Kiss, Aerosmith, Iron Maiden, Judas Priest, Scorpions, Motörhead, Ted Nugent, Rush i Blue Öyster Cult. Njihovi koncerti postali su iznimno primamljivi široj publici zbog razrađenih scenografija, svjetlosnih efekata, pirotehnike i drugih specijalnih efekata (Walser, 1993).

Slika 1. Prvi začetnici heavy metala- Black Sabbath. (Preuzeto 16.7.2024. sa <https://haenfler.sites.grinnell.edu/subcultures-and-scenes/heavy-metal/>)

Početak heavy metal žanra može se povijesno pratiti kroz pet ključnih razdoblja. Prva faza obuhvaća razdoblje od 1969. do 1972. godine, odnosno početak razvoja žanra. Između 1973. i 1975. godine traje proces njegove kristalizacije. Vrhunac tradicionalnog heavy metala označava razdoblje između 1976. i 1979. godine. Nakon toga, od 1979. do 1983. godine počinje nagli

rast u broju bendova i vrstama slušatelja. Zadnje razdoblje, nakon 1983. godine, karakterizira nastanak mnogih podžanrova (Weinstein, 2000). Zahvaljujući medijima, počeli su se koristiti pojmovi poput *thrash metala*, *komercijalnog metala*, *lite metala*, *power metala*, *black* (sotonističkog) *metala*, *white* (kršćanskog) *metala te death, speed, glam/glare metala* (Walser, 1993). Danas, heavy metal broji mnoge podžanrove koje je gotovo nemoguće sve i nabrojati, uključujući *nu i alternativni metal*, *avangarde metal*, *cyber metal*, *dark metal*, *folk metal*, *gotički metal*, *groove metal*, *industrial metal*, *kawaii metal*, *piratski metal* te mnoge druge (Tarre, 2023). Važno je naglasiti da se žanrovi mogu miješati te tada dolazi do *crossovera*. Ovaj pojam je tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća opisivao glazbu „koja zamagljuje granicu između heavy metala i punka, posebno hardcore punka“. Danas se rijetko koristi, no zanimljivo je što su u crossover sceni mnoge subkulture bile vrlo slične te dijelile zajedničke vrijednosti (Phillips i Cogan, 2009: 55).

4.1. Heavy metal subkultura

Heavy metal subkultura razvila se iz mladenačke kulture 1960-ih. Do kraja tog desetljeća, kultura mladih transformirala se u stil, raspoloženje, modu i životnu filozofiju koje su prihvatili mladi radničke klase. Bitno je istaknuti da ova subkultura nije bila proizvod popularne kulture, već je postojala prije uspona heavy metal žanra. U početku njenog nastajanja, stereotipnim *metalcima* smatrali su se muškarci iz radničke bijele klase koji su najčešće bili u svojim srednjim tinejdžerskim godinama. Karakteriziraju ih odanost, konzervativizam, šovinizam, mizoginija², homofobija, buntovništvo i zajedništvo (Weinstein, 2000).

Kroz specifične predmete i aktivnosti subkultura povezuje svoje članove, omogućujući im da se istaknu u odnosu na širu, dominantnu kulturu te da se prepoznaju unutar grupe. Elementi heavy metal subkulture uključuju glazbu, stil oblačenja i rituale. Glazba predstavlja ključni simbol heavy metal subkulture te je uostalom i nazvana po glazbenom žanru. Zvučni aspekti glazbe imaju veću važnost od tekstualnih, vizualnih i društvenih komponenata pjesama. Ključni kriterij je intenzitet zvuka. Glasnoća i težak bas zvuk ima posebnu vrijednost u heavy metal pjesmama jer sugerira na muškost. Za slušatelje heavy metal glazbe, pjesme nisu samo obična buka, već predstavljaju složeni zvučni uzorak koji izaziva emocije. S druge strane, stavlja se puno manji naglasak na tekstove i značenja pjesama. Članovi koji su vrlo dobro upoznati s

² Žene koje se odijevaju „maskulinije“ (traperice i crna majica) obično su prihvaćene u subkulturi i tretirane su kao ravnopravne. S druge strane, žene koje odabiru "provokativniju" odjeću, poput kratkih haljina i visokih potpetica, označuju ih se „promiskuitetnima“ (Weinstein, 2000).

tekstovima se smatraju posvećenim i pravim obožavateljima. Vrlo velika vrijednost pridaje se i snažnom ljudskom vokalu zbog izazivanja snažnih emocija (Weinstein, 2000).

Osim glazbe, heavy metal posjeduje i druge elemente koji tvore prepoznatljiv stil. Karakterističan heavy metal stil uglavnom potječe iz mladenačkih kultura s kraja 1960-ih: motociklističke scene i hipi pokreta. Stil je vrlo bitna komponenta u životu pripadnika svih subkultura jer se pomoću njega razlikuju od drugih što im pomaže u izgradnji vlastitog identiteta. Što se tiče načina odijevanja, u metal sceni prevladava muška moda. Odnosno, njihov stil oblačenja prožet je maskulinitetom. Definiranje mode *metalaca* može biti izazovno jer se neprestano mijenja između različitih scena. Oni koji žele postati dijelom metal scene trebaju pažljivo promatrati kako se odijevaju bendovi i obožavatelji kako bi izbjegli rizik od etikete „pozera“. Unatoč tome, postoji uobičajeni način odijevanja koji je prepoznatljiv unutar cijele subkulture. Klasična „uniforma“ *metalca* sačinjena je od plavih traperica, crne kratke majice, glomaznih čizama i kožne/traper jakne (Slika 3). Na majicama većinski su utisnuti logotipi njihovih omiljenih bendova ili drugi simboli prihvaćeni od metal zajednice (npr. logotip Harley-Davidson motora). Iz motociklističke kulture preuzeli su nošenje crnih kožnih jakni, dok je hipi pokret imao utjecaj na nošenje traper jakni (Weinstein, 2000; Phillips i Cogan, 2009). Jakne i prsluci koje nose prošiveni su raznim prišivcima, bedževima, zakovicama i gumbovima (Slika 4). Nije rijetko i da umjesto zakrpi koriste flomastere i kemijske olovke za ukrašavanje iznošenih jakni (Perasović 2001).

Slika 2. Prikaz „klasičnog“ metalca (Preuzeto 17.7.2024. sa <https://gothtypes.fandom.com/wiki/Metalhead>)

Slika 3. Traper prsluk s prišivcima (Preuzeto 17.7.2024. sa <https://ru.pinterest.com/pin/36169603252012014/>)

Od nakita koriste se srebreni ili čelični prstenovi, naušnice i ogrlice sa simbolom keltskog križa. Nakit najčešće sadržava dizajne lubanja, kostura, zmija, zmajeva i bodeža koji predstavljaju kaos i opasnost. Također, koriste se i lanci na hlačama te kožne i bodljikave narukvice (Weinstein, 2000).

Slika 4. i Slika 5. Primjer nakita (Preuzeto 17.7.2024. sa <https://x.com/wealtrnative> i 18.17.2024. sa <https://www.gettyimages.com/search/2/image?alloweduse=availableforalluses&family=creative&phrase=rock%20jewelry&sort=mostpopular>)

Stil *metalaca*, koji je snažno povezan s muškošću i snagom, također se odražava u odijevanju žena koje pripadaju toj subkulturi. Često imaju dugu kosu te nose intenzivnu šminku, osobito tamni crni tuš oko očiju. Uz to, ukrašavaju se brojnim naušnicama i kopčama te preferiraju uske izbljedjele traperice ili kratke suknje i oskudne topove, često u crnoj boji s

logotipima bendova ili drugim mračnim simbolima. Unatoč sličnom stilu, isti odjevni predmeti na ženama i muškarcima interpretiraju se na drugačiji način (Weinstein, 2000).

Slika 6. Pripadnica heavy metal subkulture (Preuzeto 20.7.2024. sa <https://www.pinterest.co.uk/pin/17732992273198482/>)

Za fizički izgled pripadnika heavy metal subkulture bitne su i razne tetovaže tijela. Najčešća tematika koja se koristi su zmajevi, čudovišta i ostali simboli kaosa i opasnosti. Tetovaže predstavljaju visoki stupanj odanosti prema subkulturi zbog svoje trajnosti. Na dalje, duga kosa je jedna od najvažnijih i najprepoznatijih karakteristika *metalaca*, simbolizirajući njihovu odanost i predanost subkulturi. Ona je značajna jer je najvidljiviji znak pripadništva koji se ne može sakriti. Osim što je važna za identifikaciju, duga kosa ima ulogu i u plesnim pokretima, poput *headbanginga* koji će biti objašnjen u nastavku. Pripadnici heavy metal subkulture često teže određenom tjelesnom tipu tijela, iako ga većina ne dostiže. Mnogi *metalci* bave se dizanjem utega, fokusirajući se na mišiće ruku, što im daje izgled idealiziranog plavog ovratnika (Weinstein, 2000).

Najznačajniji ritual *metalaca* je odlazak na koncerte koji su popraćeni drugim ritualima kao što su konzumiranje alkohola i opojnih sredstava, *headbanging*, *stage diving* i *moshing*. Alkohol i droge igraju značajnu ulogu u heavy metal subkulturi. Najviše preferiraju pivo i marihuanu, pri čemu je konzumiranje piva preuzeto od motociklističke subkulture, a marihuana od hipi pokreta. Konzumiranje supstanca nije rezervirano samo za koncerte, već čini važan ritual povezivanja članova i na privatnim okupljanjima. Droge, iako bitan dio ove subkulture, nikada nisu postale ključni simbol, već se koriste za fizičko i emocionalno opuštanje (Weinstein, 2000). *Headbanging* označuje energično mahanje glave izvođača i članova publike u ritmu heavy metal glazbe tijekom koncerta. Njime slušatelji fizički izražavaju svoju

povezanost s glazbom (Phillips i Cogan, 2009). Pravilnim izvođenjem ove geste, pomakom prema dolje duga, raspuštena kosa pada oko lica, a pomakom prema gore kosa se vraća niz leđa. Time kosa igra ključnu ulogu u *headbangu* jer njezini pokreti stvaraju jedinstven doživljaj (Weinstein, 2000). Ovaj ples *metalaca* najviše nalikuje šamanističkim praksama i stanju transa (Perasović, 2001).

Slika 7. „Headbanging“ - Steve Harris (Iron Maiden) (Preuzeto 16.7.2024. sa <https://english.cctv.com/2016/04/26/VIDEgrDR8sx4Xu4MWHMByvqK160426.shtml>)

Stage diving je specifičan oblik interakcije između benda i publike koji je posebno prisutan u *thrash metalu*. Ova praksa, koja ima svoje korijene u *punk* i *hardcore* scenama, može se smatrati oblikom kazališne koreografije. U ovom ritualu, članovi publike penju se na pozornicu, dodiruju ili imitiraju izvođače, a zatim skaču u publiku. Skakači padaju na ruke članova publike koji ih hvataju i tako sprečavaju da padnu na tlo čime se iskazuje međusobna solidarnost (Weinstein, 2000).

Slika 8. „Stage diving“ (Preuzeto 20.7.2024. sa <https://dzen.ru/a/Yr11N3IFxX80iEBI>)

Moshing je aktivnost koja potječe iz *punk* scene i popularizirana je u *thrash* i *crossover* metal scenama osamdesetih godina, posebno u žanrovima *black* i *death metala*. Uključuje

okupljanje članova publike ispred pozornice („pit“) te intenzivno sudaranje i trčanje u krug u suprotnom smjeru kazaljka od sata, s ciljem oslobađanja agresije i postizanja emocionalnog rasterećenja. Zbog agresivnosti, „moshpit“ može biti opasan te se većinski sastoji od muškaraca. Za *thrash* bendove, aktivan „moshpit“ je znak poštovanja i uživanja u njihovoj glazbi što održava energiju nastupa (Phillips i Cogan, 2009; Weinstein, 2000).

Slika 9. „Moshing“ (Preuzeto 20.7.2024. sa <https://dancecommunities.wordpress.com/52-2/make-love-don%C2%B4t-mosh/>)

5. Heavy metal subkultura i devijantno ponašanje

Od svog nastanka, heavy metal subkultura je često bila etiketirana kao devijantna zbog različitih incidenata povezanih s njenim pripadnicima, uključujući nasilje, kriminal i pripadnost određenim kultovima ili sektama. Kao buntovnička subkultura bio je i česta meta kritika i medijskih napada (Kahrimanović, 2017). Sredinom 1980-ih, heavy metal postao je najpopularniji glazbeni žanr na svijetu, no nije bio dobro prihvaćen od svih. Kritičari tog vremena smatrali su da je to nesofticirana glazba za ljude bez ukusa. Metal bendovi su bili optuženi za promoviranje Sotone, nasilja i poticanje na samoubojstvo, što je dovelo do formiranja liste „Filthy Fifteen” koja je sadržavala 15 bendova čije su pjesme bile zabranjene zbog tekstova o nasilju, okultizmu, drogi, seksu i alkoholu. Roditelji su strahovali za svoju djecu da ne podlegnu takvom utjecaju, što je izazvalo širenje moralne panike. Fanovi heavy metala smatrani su propalicama, besperspektivnima te prokletstvom društva (Dunn, McFayden i Wise, 2005).

U nastavku će se spomenuti nekoliko aspekata heavy metal subkulture koji se povezuju s devijantnim ponašanjem, poput stila odijevanja, samodestruktivnosti, agresivnosti i nasilja te sotonizma i okultizma.

5.1. Stil odijevanja

Medijsku pažnju najprije zaokuplja inovacijski stil subkulture, a potom se primjećuju njihova devijantna ili antisocijalna ponašanja, poput vandalizma, psovanja, nasilja ili neobičnih ponašanja. Ovi elementi koriste se za objašnjenje odstupanja subkulture od tradicionalnih modnih normi. Devijantno ponašanje ili karakterističan stil odijevanja (ili njihova kombinacija) često djeluju kao okidači za moralnu paniku (Hebdige, 2002).

U heavy metal subkulturi, karakteristike stila povezane s devijantnošću uključuju crnu boju, simbole moći, kaosa i zla te kožne jakne. Crna boja dominira u odijevanju metalaca zbog svoje simbolike opasnosti, koja se često povezuje s devijantnošću, iako može značiti i slobodu. Crne kožne jakne predstavljaju simbol buntovništva i muškosti. Logotipi metal bendova pojavljuju se na majicama, bedževima, prišivcima i kapama, često sa simbolikom koja uključuje sotonističke motive poput pentagrama, obrnutih križeva i Bafometa³. Ovi simboli obično služe za šokiranje javnosti i prepoznavanje benda, a ne za promicanje štovanja Sotone. Sotonistički simboli služe kao znakovi pobune, dok se uz njih koriste i drugi mračni simboli poput lubanja,

³ Pola čovjek, pola jarac

zmija, zmajeva i bodeža, koji mogu uzrokovati uznemirenost šireg društva, a cilj im je naglasiti vrijednosti opasnosti i kaosa (Dunn, McFayden i Wise, 2005; Weinstein, 2000).

Slika 10. Majica s logotipom benda Bathory- Bafomet (Preuzeto 29.7.2024. sa <https://www.impericon.com/products/bathory-goat-t-shirt>)

Poseban stil odijevanja unutar heavy metal subkulture koji se još može definirati kao devijantan je onaj *glam metala*. Bendovi poput Mötley Crüe, Poison i Twisted Sister razlikovali su se od drugih metal scena po svom feminiziranom izgledu. Njihovi članovi su za nastup koristili izražajnu šminku, čipkaste, kožne i šarene odjevne predmete te napuhane, dramatične frizure kako bi izazvali kontroverzu i privukli medijsku pažnju. Njihovo nastojanje da izgledaju kao žene predstavlja oblik hipermaskulinog identiteta, budući da se oblačenje poput žene može interpretirati kao vrhunac muževnosti zbog potrebne značajne hrabrosti i samouvjerenosti (Dunn, McFayden i Wise, 2005).

Slika 11. Glam metal bend Mötley Crüe (Preuzeto 29.7.2024. sa <https://www.cityliveglasgow.com/journalism/2024/5/28/the-best-dressed-glam-metal-bands-of-all-time>)

5.2. Samodestruktivno ponašanje

Pod samodestruktivno ponašanje heavy metal subkulture može se svrstati prekomjerna konzumacija alkohola i zloupotreba opojnih sredstava, pušenje, pretjerano partijanje, suicidalna tendencija i odustajanje od obrazovanja (Fried, 2003).

Konzumiranje alkohola na koncertima i privatnim okupljanjima ima dugu povijest među članovima bendova i slušatelja heavy metal glazbe te predstavlja značajan ritual prihvaćanja i potvrđivanja muškosti. Tijekom nastupa, glavni vokali bendova često piju iz boca Jack Daniel's viskija ili vina, čime dokazuju visoku razinu kontrole i sposobnost izvođenja unatoč alkoholiziranom stanju. Ova praksa ne samo da pokazuje izdržljivost izvođača, već i služi kao pokazatelj njihove muškosti. Mnogi heavy metal bendovi također referiraju alkohol i droge u svojim tekstovima, čime dodatno naglašavaju ovu povezanost. Za fanove, konzumacija alkohola postaje način isticanja muškosti i pokazivanja tolerancije prema alkoholu, dok istovremeno pojačava užitak koncerta. Droge nemaju posebnu ritualnu važnost, već se prvenstveno koriste za jačanje osjećaja opijenosti. Izvođači koriste opojna sredstava za opuštanje i prevladavanje straha od javnog nastupa (Weinstein, 2000). Prema podacima iz 2024. godine, 62,2% sudionika heavy metal koncerata izjavilo je da su konzumirali alkohol ili opojna sredstava. Njih 56,2% pije alkohol na koncertima radi poboljšanja iskustva, dok 3,8% koristi halucinogene tvari. Rezultati sugeriraju da članovi heavy metal scene prvi put dolaze u kontakt s alkoholom i drogama na koncertima obično u dobi od 19 godina, što je ranije u usporedbi s drugim glazbenim žanrovima. Među razlozima za korištenje, 41% ispitanika navelo je da im konzumacija pomaže u smanjenju osjećaja socijalne anksioznosti (American Addiction Center, 2024). U rezultatima ovog istraživanja može se uvidjeti raširenost i važnost konzumiranja unutar subkulture.

Zbog kontroverznih tekstova, heavy metal izvođači i bendovi često su bili optuživani za poticanje suicidalnosti i nasilja. Jedan od najpoznatijih slučajeva uključuje pjesmu Ozzy Osbournea „Suicide Solution“. Kritičari su tvrdili da pjesma potiče na samoubojstvo konzumacijom alkohola, sugerirajući da je suicid najbolje rješenje za životne probleme. Međutim, dublja analiza otkriva da pjesma zapravo upozorava na opasnosti alkoholizma, predstavljajući ga kao sporog oblika samoubojstva. Slično tome, pjesma AC/DC-a „Shoot to Thrill“ pogrešno je protumačena kao promoviranje korištenja oružja za samoubojstvo. Situacija je postala još složenija kada su dva adolescenta počinila samoubojstvo sa spomenutom pjesmom u pozadini (Weinstein, 2000). Ovi incidenti izazvali su nicanje brojnih studija koje istražuju povezanost između slušanja heavy metal glazbe i suicidalnih misli. Utvrđeno je da

adolescenti koji preferiraju heavy metal mogu biti podložniji riziku od suicidalnosti, međutim u tim istraživanjima nije razmatran utjecaj drugih mogućih faktora. Istraživanje Scheel i Westfeld (1999) pokazalo je da su adolescenti koji slušaju heavy metal podložniji suicidalnim mislima, ali imaju i niže rezultate na skalama koje se mogu asocirati s višim rizikom od samoubojstva: odgovornost prema obitelji, vjerovanja o preživljavanju i snalaženju i moralne zamjerke. Istraživanja pokazuju da obožavatelji heavy metala svakako imaju neke faktore rizika za suicidalnost, ali im također pruža način oslobađanja od stresa i depresivnih misli (Weinstein, 2000; Walser, 1993). Lacourse, Claes i Villeneuve (2001) u svom su istraživanju uključili dimenzije poput obiteljske povezanosti, otuđenosti, anomije i upotrebe opojnih sredstava koje bi mogle utjecati na razinu suicidalnih misli. Uzimajući u obzir navedene faktore, preferencija za heavy metal glazbu nije značajno povezana s rizikom od samoubojstva. Naglašavaju spolne razlike u odnosu slušanja heavy metal glazbe i suicidalnosti. Otkrivena je značajna umjerena korelacija između sklonosti heavy metal glazbi i rizika od suicidalnosti kod djevojaka te pokazivanje osjećaja otuđenosti i anomije. S druge strane, sklonost, obožavanje i korištenje heavy metal glazbe za posredničko oslobađanje nisu bili značajno povezani s rizikom od suicidalnosti kod mladića. Jedno od mogućih objašnjenja za ove rezultate može biti to što je društveno prihvatljivije za mladiće da slušaju heavy metal i budu privučeni njegovom morbidnom i agresivnom simbolikom nego za djevojke. Unatoč tome, pokazalo se da slušanje heavy metal glazbe kao način izražavanja negativnih emocija kod djevojaka može smanjiti rizik od suicidalnog ponašanja.

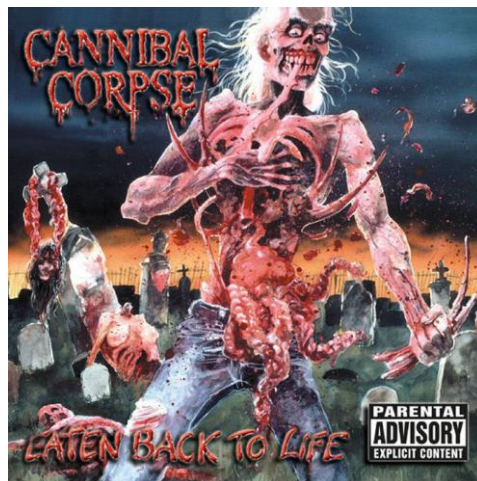
Tekstovi heavy metal pjesama obrađuju teme koje se u širem društvu mogu smatrati neprihvatljivim i zavaravajućim. Međutim, glazba ne nameće svoja značenja obožavateljima. Tekstovi stječu popularnost kada ljudi u njima prepoznaju značenja koja su im važna u kontekstu vlastitih života, što može dovesti do različitih reakcija. Time nastaje argument da heavy metal glazba više privlači, nego što stvara problematične pojedince. Ova vrsta glazbe može potaknuti samodestruktivno ponašanje, ali također može pružiti bijeg od negativnih emocija (Weinstein, 2000; Walser, 1993).

5.3. Agresivnost i nasilje

Nasilje, poput drugih oblika ponašanja određeno je kroz svoj kontekst. To podrazumijeva da se nasilje dešava u određenom vremenskom i prostornom okviru. Za razumijevanje nekog čina nasilja, potrebno je razmotriti nekoliko ključnih pitanja: gdje i kada se nasilje desilo, tko su bili sudionici, što se dogodilo i iz kojih razloga, te kako su ljudi reagirali na nasilje. Reakcije mogu varirati od osude do podrške. Umjetnost, osobito glazba, često služi

kao oblik odgovora na nasilje. U smislu heavy metal scene, fenomen nasilja ne stavlja naglasak na njegovo odobravanje, propagiranje ili osudu, iako umjetnički izraz često može sugerirati podršku nasilju. Umjesto toga, heavy metal tekstovi naglašavaju prisutnost i relevantnost nasilja u svim aspektima društva čime ostavljaju snažan dojam na slušatelje (Kahrmanović, 2018).

Od samih početaka heavy metala, koncept nasilja prevladavao je u tekstovima pjesama, zvučnim elementima i scenografiji. Jedan od agresivnijih podžanrova heavy metala je *death metal* kojem su tekstovi pjesama prožeti šokantnim i grafičkim opisima nasilja, degradacije, mučenja i ubijanja po čemu je i dobio ime. Najpoznatiji u ovom podžanru je bend Cannibal Corpse koji su intenzivnim udarima buke, prodornim solističkim dionicama, temama o nekrofiliji i živom deranju kože svakako zaslužili titulu jednog od najbrutalnijih heavy metal bendova. Cannibal Corpse postao je jedan od ključnih bendova *death metala* 1990-ih privukavši pažnju grafičkim prikazima na omotima albuma (Slika 13) i slikovitim tekstovima (Phillips i Cogan, 2009). Osim u tekstovima pjesama i zvučnim elementima, aspekt nasilja prepoznaje se i u scenografiji prikazima krvi i smrti na pozornici, kao i u formiranju *moshpita* tijekom koncerta (Dunn, McFayden i Wise, 2005; Weinstein, 2000).

Slika 12. Omot albuma Eaten Back To Life, Cannibal Corpse (1990) (Preuzeto 7.8.2024. sa <https://cannibalcorpse.bandcamp.com/album/eaten-back-to-life>)

Korištenjem tema ekstremnog buntovništva, nasilja, zloupotrebe supstanci, seksualne promiskuitetnosti (homoseksualnost, biseksualnost, sadomazohizam, nekrofilija...) i sotonizma (Walser, 1993), heavy metal postao je razlog moralne panike i centar kritika. Nasilni zločini iz mržnje pripadnika *black metala* dodatno su potaknuli stigmatizaciju cijele heavy metal scene. Članovi bendova Mayhem, Dissection i Emperor su tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća bili uhapšeni za razne zločine, uključujući paljenje crkava i ubojstva. Bend Mayhem privukao je pažnju svijeta nakon što je 10. kolovoza 1993. godine Kristian (Varg) Vikernes putovao iz Bergena do Osla i u stanu ubio gitarista Øysteina Aarsetha (Euronymousa). Varg je

tvrdio da je u pitanju bila samoobrana, ali je optužen za ubojstvo te dobio kaznu od 21 godine u norveškom zatvoru. Uz to, osuđen je i za spaljivanje triju crkava na području Norveške. Snorre W. Ruch, koji je sudjelovao u ubojstvu Euronymousa, kažnjen je s osam godina zatvora. Bård Guldvik (Faust) Eithun, bubnjar benda Emperor, 21. kolovoza 1992. ubio je nožem homoseksualca Magnea Andreassena. Njegov zločin nije bio povezan s njime više od godinu dana, nakon što je uhićen i kažnjen s 14 godina zatvora. Ovim zločinima, dokazali su spremnost da svoje nasilne tekstove pjesama potkrijepe djelima (Moynihan i Söderlind, 1998).

Time, pitanje povezanosti heavy metal glazbe i nasilja postaje često istraživano u akademskim krugovima. Rezultati raznih istraživanja pokazala su da heavy metal glazba više služi kao kanal za emocionalno izražavanje, nego kao poticaj na agresivno ponašanje. Rezultati istraživanja Arnetta (1991), Sharman i Dingle (2015), Sun i dr. (2019) pokazala su da fanovi heavy metal žanra najčešće slušaju tu vrstu glazbe kada su ljuti ili tužni te da im to donosi emocionalno rasterećenje nakon čega se osjećaju puno bolje. Slušanje heavy metal glazbe, ovisno o mentalnom stanju u kojem se nalaze, donosi im osjećaj živosti, inspiracije i sreće. Iako postoje naznake da slušanje heavy metala može biti povezano s agresijom, delikvencijom, nepoštivanjem normi i poremećajima raspoloženja, ne postoje snažni empirijski dokazi koji potvrđuju uzrokovanje tih ponašanja zbog slušanja heavy metal glazbe (Olsen, Terry i Thompson, 2023; Sharman i Dingle, 2015).

Odgov, socijalno učenje i drugi faktori utječu na nasilje i agresivnost, dok povezanost između ekstremne glazbe i nasilnog ponašanja nije potkrijepljena, budući da mnogi koji slušaju takvu glazbu ne pokazuju nasilne sklonosti. Etiketiranje ekstremne glazbe kao uzroka nasilja često je način izbjegavanja složenijih društvenih problema. Heavy metal, u svojoj suštini, istražuje i kritički promišlja o mračnim aspektima stvarnosti te time predstavlja refleksiju nepromišljenosti i očaja mladih, a ne njihov uzrok (Kahrmanović, 2018; Arnett, 1991).

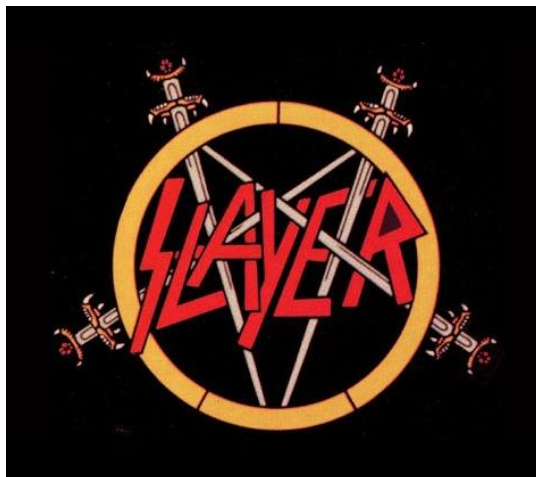
5.4. Sotonizam i okultizam

Uz stil oblačenja i povezanosti s nasiljem i agresivnošću, najuvredljiviji aspekt heavy metal zajednice za šire društvo predstavlja korištenje sotonističkih i okultnih simbola i tema, Logotipi bendova i omoti na albumima izazvali su groženje društva zbog simbola Bafometa, obrnutih križeva, pentagrama, pakla i vražjih rogova („devil horns“- Slika 14) te ih optužili za štovanje i promoviranje Sotone. Prihvatanje sotonističkih tema u heavy metal glazbi nije religiozna poruka, već kritika licemjernog društva u kojem nema prave slobode, a ljudi se ponašaju prema očekivanjima. Ne predstavlja suprotnost teologiji niti njihovi tekstovi napadaju Boga ili kritiziraju Isusa, već se Sotona pojavljuje kao simbol kaosa kojim se nastoji izraziti

sloboda i otpor protiv društvenih ograničenja. Simbol pentagrama (Slika 15) na omotima albuma većinski se koristi kako bi se prikazao pseudo-mistični identitet benda, što je još od vremena Black Sabbatha učinkovito pridonosilo komercijalnom uspjehu albuma. Heavy metal subkultura je jedna od najbuntovnijih subkultura te korištenje ovih simbola to potvrđuje (Weinstein, 2000; Phillips i Cogan, 2009).

Slika 13. Ronnie James Dio- „devil horns“ ili vrazji rogovi (Preuzeto 9.8.2024. sa <https://musicfestivalexplorer.com/who-invented-devil-horns/>)

Slika 14. Logotip benda Slayer u obliku pentagrama (Preuzeto 9.8.2024. sa <https://fontmeme.com/slayer-font/>)

Mnogi članovi „sotonističkih“ bendova nisu religiozni, ali ni ne mrze Boga niti štiju Sotonu. Tom Araya, basist Slayera je u jednom od svojih intervjua za pjesmu *God Hates Us All* izjavio: „Bog ne mrzi. To je sjajan naslov. Kada su željeli napraviti album s tim naslovom, pomislio sam: „To je stvarno odlično! Mislim da će mnoge ljude razljutiti“⁴. Smatra da bendovi biraju kontroverzne teme i simbole zbog reakcije šireg društva i titule neustrašivih i opasnih. Corey Taylor, glavni vokal benda Slipknot, za sotonističke simbole je izjavio: „Vizualno vas to

⁴ „God doesn't hate. It's a great f***** title. When they wanted to make that an album, I was like, „That's f***** really good! I think it'll piss a lot of people off“ (Tom Araya u filmu *Metal: A Headbanger's Journey* (Dunn, McFlayden, Wise, 2005: 1h:10min:26s))

na neki način povezuje s određenim bendom i određenim zvukom. To je *cool*. Mislim da nitko od onih koji koriste te simbole zapravo ne želi da Sotona vlada svijetom. To je jednostavno nešto što poboljšava doživljaj za ljude“.⁵ Iako većina nisu sotonisti, postoji nekolicina pripadnika heavy metal subkulture koji štiju Sotonu te su počinili kriminalna djela iz mržnje prema kršćanstvu i Bogu, što je doprinijelo većoj stigmatizaciji i marginalizaciji subkulture.

Tijekom 1980-ih, osobito u Norveškoj i Švedskoj, započela su paljenja crkava od strane članova *black metal* scene. Trend se brzo proširio i pokazao koliko su neki pripadnici *black metala* spremni daleko otići zbog svojih uvjerenja. Tijekom 1990-ih, paljenja su postala učestalija te se nastavila kroz niz godina. Uništena je značajna kulturna baština, a vrijednost oštećenih crkava bila je gotovo nemjerljiva, budući da su mnoge od njih postojale stoljećima i bile su neprocjenjivi dijelovi lokalne zajednice i njezine povijesti. Razlozi za paljenje crkava uključivali su razne ideologije, posvećenost poganskim vjerovanjima, kombinaciju bijele nadmoći i fašizma te potragu za uzbuđenjem i dokazivanjem metal bendova koji su bili pod pritiskom svojih obožavatelja da potvrde svoje zle tvrdnje (Phillips i Cogan, 2009). Događaj koji je potaknuo daljnje paljenje desio se 6. lipnja 1992. godine. Crkva Fantoft izgorjela je u plamenu (Slika 16) Glavni osumnjičeni bio je Varg Vikernes, no nikad nije bio optužen. Nakon Fantfota paljenja su se dešavala svakih nekoliko tjedana ili mjeseci, uključujući crkvu Revheim, kapelu Holmenkollen, crkvu Ormøya, Skjold i mnoge druge. Trećina paljenja i pokušaja paljenja crkava u to vrijeme bila su povezana s *black metal* scenom (Moynihan i Söderlind, 1998).

Slika 15. Prikaz gorenja crkve Fantoft u Bergenu (Preuzeto 10.8.2024. sa <https://stainedglassattitudes.wordpress.com/2018/01/13/black-metal-church-burnings-a-historical-view/>)

⁵ „Visually, it kind of ties you to a certain band, to a certain sound. It's cool. And I don't think any of the people that use them actually want Satan to rule the world. It's just something that enhances the experience for people“ (Corey Taylor u filmu *Metal: A Headbanger's Journey*, Dunn, McFayden, Wise, 2005: 1h:06min:31s)

6. Zaključak

Od svojih početaka u 1970-ima, heavy metal subkultura bila je povezana s devijantnim ponašanjem zbog svoje buntovničke prirode. Upadljiv izgled i ponašanje, uključujući ritualne prakse kao što su konzumacija alkohola i droga te agresivni *moshing*, često su privlačila pažnju i izazivale predrasude. Pridobivene etikete često potječu iz površnog razumijevanja i generalizacije te najčešće obuhvaćaju aspekte poput stila odijevanja, samodestruktivnosti, agresivnosti i nasilja te sotonizma i okultizma unutar heavy metal scene. Šira javnost često ne prepoznaje duboko značenje koje heavy metal ima za svoje pripadnike. Za njih, metal nije samo glazbeni žanr, već način života. Kroz specifične stilove odijevanja, rituale i vlastitu filozofiju, nastoje izraziti otpor prema dominantnim društvenim normama i vrijednostima. Njihova nastojanja da budu autentični i slobodni te izvan društvenih okvira, često rezultiraju time da su nepravedno etiketirani kao devijantni i *outsideri*.

Stil odijevanja unutar heavy metal zajednice često se doživljava kao devijantan zbog svoje simbolike i povezanosti s mračnim i sotonističkim elementima. Dominacija crne boje, kožnih jakni te simbola poput pentagrama i obrnutih križeva koji se pojavljuju na majicama i albumima te *glam metal* estetika često predstavljaju pokretače moralne panike. Međutim, ove karakteristike stila nisu nužno odraz devijantnog ponašanja, već služe kao sredstvo za šokiranje javnosti i izražavanje pobune protiv tradicionalnih normi, dok se istovremeno nastoje naglasiti identitet i vrijednosti subkulture. Samodestruktivno ponašanje, poput konzumacije alkohola i opojnih sredstava često je povezano s kulturom heavy metal koncerata, gdje se takvo ponašanje može shvatiti kao ritual prihvatanja i potvrđivanja muškosti. Iako ovo ponašanje može odražavati veće probleme, istraživanja pokazuju da pripadnicima heavy metal scene konzumacija alkohola i opojnih sredstava većinski služi kao način oslobađanja od stresa i socijalne anksioznosti, a ne nužno kao pokazatelj ozbiljnih psiholoških problema. Kritike heavy metala usmjerene su i na tekstove pjesama zbog promoviranja suicidalnosti i nasilja. Dok neka istraživanja sugeriraju da su obožavatelji heavy metala podložniji suicidalnim mislima, druga naglašavaju da glazba može pružiti emocionalno rasterećenje i izlaz za negativne emocije. Heavy metal može poslužiti kao sredstvo za izražavanje i suočavanje s unutarnjim konfliktima, ali također može odražavati ili pojačati postojeće osobne i socijalne probleme što može biti razlog više stope suicidalnih misli kod *metalaca*. Slična je situacija i s povezivanjem heavy metala s agresivnošću i nasiljem. Obožavatelji ovog žanra koriste glazbu kao sredstvo za suočavanje s negativnim emocijama, pomažući im u njihovom upravljanju. Percepcija agresivnosti heavy metal subkulture proizlazi iz intenzivnih, agresivnih zvukova, a dodatno se

pojačava nakon nasilnih zločina pojedinih pripadnika. Etiketiranjem metal glazbe kao nasilne često se nastoje izbjeći složeniji društveni problemi koje heavy metal istražuje i prikazuje svijetu bez uljepšavanja. Sotonizam i okultizam često se koriste kao simbolički alati u vizualnom i tematskom izrazu heavy metal glazbe, služeći kao snažno sredstvo otpora prema prevladavajućim društvenim normama. Ovi simboli omogućuju bendovima postizanje komercijalnog uspjeha, poticanje kontroverze i stvaranje buntovničkog identiteta. Unatoč tome, pojedini ekstremni slučajevi, poput paljenja crkava od strane pripadnika *black metal* scene u Norveškoj i Švedskoj, dodatno su doprinijeli stigmatizaciji heavy metal subkulture. Većina *metalaca* nije religiozna niti štuje Sotonu, no spomenuti nasilni činovi potaknuli su širenje moralne panike i negativnu percepciju subkulture u medijima.

Ovaj rad se usredotočio na analizu devijantnih aspekata heavy metal subkulture i istraživanje razloga njenog neprestanog stigmatiziranja. Razmotrene su ključne karakteristike i aspekti subkulture koji se često doživljavaju kao devijantni. U zaključku, heavy metal subkultura se temelji na glazbenom žanru koji je od svojih početaka izazivao kontroverze i polemike u društvu. Kao i u svim subkulturama, postoje pojedinci koji prihvate dobivenu etiketu te se ponašaju u skladu s njom. Međutim, većina pripadnika heavy metal subkulture nije član zbog štovanja Sotone ili traženja sukoba. Za njih, heavy metal predstavlja način života kroz koji su izgradili vlastiti identitet i pronašli zajednicu koja ih razumije. Ova subkultura im pruža utočište, slobodu i podršku. Heavy metal će i dalje biti tema medijskih rasprava i suočavati se s kritikom, ali dubinskim istraživanjem i pogledom unutar scene može se otkriti stvarnost zajednice koja se temelji na međusobnom poštovanju i podršci, a ne devijantnom ponašanju. Na pitanje zašto je heavy metal neprestano stigmatiziran, odbacivan i osuđivan, najprikladniji odgovor dao je Sam Dunn u filmu *Metal: A Headbanger's Journey*: „...metal se suočava s onim što bismo radije ignorirali. Slavi ono što često poričemo. Upušta se u ono čega se najviše bojimo. I zato će metal uvijek biti kultura *outsidera*“.⁶

⁶ „...metal confronts what we'd rather ignore. It celebrates what we often deny. It indulges in what we fear most. And that's why metal will always be a culture of outsiders.“ (Dunn, McFayden, Wise, 2005, 1h:31min:59s)

7. Literatura

American Addiction Center (2024). „Substance Use at Live Music Events“, <https://drugabuse.com/featured/substance-use-at-live-music-events/> (1.8.2024).

Arnett, Jeffrey (1991). „Adolescents and heavy metal music: From the Mouths of Metalheads“, *Youth & Society*, 23 (1): 76-98.

Becker S., Howard (1966). *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.

Clarke, John, Hall, Stuart, Jefferson, Tony, Roberts, Brian (1993). „Subcultures, cultures and class“, u: Stuart Hall i Tony Jefferson (ur.). *Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Routledge, str. 9-79.

Clinard B., Marshall, Meier F., Robert (2011). *Sociology of Deviant Behavior, Fourteenth Edition*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.

Cohen, Albert (1955). *Delinquent boys: the culture of the gang*. New York: The Free Press.

Dunn, Sam, McFayden, Scott, Wise Joy, Jessica (2005). *Metal: A Headbanger's Journey*, glazbeno-dokumentarni film, Banger Films.

Fried B., Carrie (2003). „Stereotypes of music fans: Are rap and heavy metal fans a danger to themselves or others?“, *Journal of Media Psychology Theories Methods and Applications*. 8 (3): 1-12.

Giddens, Anthony (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Goffman, Erving (1986). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster, Inc.

Hebdige, Dick (2002). *Subculture: the meaning of style*. Taylor & Francis e-Library: Routledge.

Hromatko, Ivan, Matić, Renato (2008). „Stigma- teatar kao mjesto prevladavanja stigmatizacije“, *Sociologija i prostor*, 179 (1): 77-100.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Slang*, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slang> (2.4.2024.)

Kahrmanović, Šahim (2017). „Heavy metal- supkultura, životni stil, devijantnost“, *Društvene devijacije*, 2: 70-81.

Kahrmanović, Šahim (2018), „Fenomen nasilja i heavy metal muzika“, *Društvene devijacije*, 3: 310-319.

Lacourse, Eric, Claes, Michel, Villeneuve, Martine (2001). „Heavy Metal Music and Adolescent Suicidal Risk“, *Journal of Youth and Adolescence*, 30 (3): 321-332.

Larkin W., Ralph (2015). „Counterculture: 1960s and Beyond“, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, 5: 73-79.

Link, G. Bruce, Phelan, C. Jo (2001). „Conceptualizing Stigma“, *Annual Review of Sociology*, 27: 363-385.

Merton, K. Robert (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

Moynihan, Michael, Söderlind, Didrik (1998). *Lords of chaos: the bloody rise of the Satanic metal underground*. Venice, CA: Feral House.

Olsen N., Kirk, Terry, Josephine, Thompson Forde, William (2023). „Psychosocial risks and benefits of exposure to heavy metal music with aggressive themes: Current theory and evidence“, *Current Psychology*, 42: 21133-21150.

Perasović, Benjamin (2001). *Urbana plemena: Sociologija subkultura u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Perasović, Benjamin (2002). „Sociologija subkultura i hrvatski kontekst“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11 (2-3: 58-59): 485-498.

Perasović, Benjamin (2015). „Subkultura, pokret ili (neo)pleme? O teorijskim implikacijama novog istraživanja nogometnih navijača“, u: Ilišin, Vlasta, Gvozdanović, Anja, Potočnik, Dunja (ur.). *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, str. 169-205.

Phillips, William, Cogan, Brian (2009). *Encyclopedia of Heavy Metal Music*. Westport, CT: Greenwood Press.

Scheel R., Karen, Westfeld S., John (1999). „Heavy metal music and adolescent suicidality: An empirical investigation“, *Adolescence*, 34 (134): 253-273.

Scott, John, Marshall, Gordon (1998). *A Dictionary of Sociology*. New York: Oxford University Press.

Sharman, Leah, Dingle A., Genevieve (2015). „Extreme metal music and anger processing“, *Frontiers in Human Neuroscience*, 9 (272): 1-11.

Sun, Yanan, Lu, Xuejing, Williams, Mark, Thompson Forde, William (2019). „Implicit violent imagery processing among fans and non-fans of music with violent themes“, *Royal Society open science*, 6 (181580): 1-11.

Tarre, Dylan (2023). „The Complete A-Z of Heavy Metal Subgenres“, <https://lambgoat.com/lists/1/the-complete-a-z-of-heavy-metal-subgenres> (18.7.2024.)

Tkachivska, M. R. (2016). „Language, culture and world-view. Subcultures and their characteristic linguistic properties“, *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 3 (4): 20-26.

Turner, Victor (1966). *The ritual process: Structure and Anti-Structure*. New York: Cornell Paperbacks.

Walser, Robert (1993). *Running With the Devil: Power, Gender, and Madness in Heavy Metal Music*. Hanover: Wesleyan University Press of New England.

Weinstein, Deena (2000). *Heavy Metal: The Music And Its Culture, Revised Edition*. New York: Da Capo Press.

Yinger, J. Milton (1960). „Contraculture and subculture“, *American Sociological Review*. 25 (5): 625-635.

Young, Kimball, Mack W., Raymond (1959). *Sociology and Social Life*. New York: American Book Company.